תורה אור

אמר ליה לשמעיה גוד לית דין צבי למילף
ומטעמא מאי אמר אביי אמר קרא °בכל אשר (דברים כא)
ימצא לו לו ולא לה ואימא הני מילי בחור
שנשא אלמנה אבל בחור שנשא בתולה ה"נ
דשקיל א"ר נחמן בר יצחק אמר קרא °ראשית (שם)
אונו אונו ולא אונה ההוא מבעיא ליה לבא
אחר נפלים דלהוי בכור לנחלה א) מי שלבו
דווה עליו יצא זה שאין לבו דווה עליו אם כן
לימא קרא כי הוא ראשית און מאי אונו שמע
מינה תרתי ואבתי אימא הני מילי אלמון
שנשא בתולה אבל בחור שנשא בתולה הכי
נמי דשקיל אלא אמר רבא ב) [א]אמר קרא °לו (שם)
משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש ולא
משפט הבכורה לאשה: והאיש את אשתו
וכו': מנהני מילי ג) דתנו רבנן °שארו זו (במדבר כז)
אשתו [ב]מלמד שהבעל יורש את אשתו יכול
אף היא תירשנו תלמוד לומר °וירש אותה הוא (שם)
יורש אותה [ג]ואין היא יורשת אותו והא קראי
לאו הכי כתיבי אמר אביי תריץ הכי ונתתם
את נחלתו לקרוב אליו שארו וירש אותה אמר
רבא ד) סכינא חריפא מפסקא קראי אלא אמר רבא הכי קאמר ונתתם את
נחלת שארו לו קא סבר ה) גורעין ומוסיפין ודורשין והאי תנא מייתי לה מהכא
דתניא ו) וירש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו דברי ר"ע רבי ישמעאל
אומר אינו צריך הרי הוא אומר °וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל (שם לו)
לאחד ממשפחת וגו' בהסבת הבעל הכתוב מדבר ואומר °ולא תסוב נחלה (שם)
לבני ישראל ממטה אל מטה ואומר °ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר (שם)
ואומר °ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו וכי מנין (יהושע כד)
לפנחס שלא היה לו לאלעזר אלא מלמד שנשא פנחס אשה ומתה וירשה
ואומר °ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד (דה"א ב)
וכי

אמר ליה רבי ינאי לשמעיה גוד. משוך אותי ואלך: **לית דין רוצה למילף**. אלא להקשות דברים שאינן צריכין כלומר לדבר קל הוא לתרץ כדלקמן: **ואימא הני מילי**. דאין נוטל: **בבחור שנשא אלמנה**. שהיו לה בנים מאיש אחר הילכך לו ולא לה דהוי ראשית אונו ולא ראשית אונה אבל בחור שנשא בתולה דהוי אונו ואונה הכי נמי דשקיל בנכסי האם פי שנים: **אונו ולא אונה**. דמלי למיכתב ראשית און כדלקמן והלכך אפילו בבתולה דהוי ראשית אונה לא שקיל חלק בכורה: ומקשינן האי ראשית אונו איצטריך לדרשא אחרינא לאשמועינן דהבא אחר נפלים שילדה אמו לפניו הרבה נפלים כגון נולדו מתים או בן ח' חיים וזה נולד אחריהם הוי בכור לנחלה דאע"ג דלא הוי בכור לכהן דבפטר רחם תלא רחמנא וזה לא פטר את הרחם אפילו הכי הוי בכור לנחלה דבולד ראשון שלבו דווה עליו אם ימות תלא רחמנא וזה שנולד אחר הנפלים הוא ראשון שלבו דווה עליו אם ימות דבן קיימא הוא אבל נפלים קמאי אין לבו דווה עליהן: **יצא נפל שאין לבו דווה עליו**. ולא יהא קרוי בכור לנחלה לעשות פשוט אותו הבא אחריו: **ואימא הני מילי**. דממעט קרא דקאמר אונו ולא אונה ה"ק אם הוא בחור שנשא אלמנה דראשית אונו נוטל פי שנים בכל אשר ימצא לו אבל לא אונה שאם הוא אלמון שנשא בתולה דאיכא אונה לחוד אינו נוטל בה פי שנים אבל היכא דהוי גם אונו כגון בחור שנשא בתולה אימא מגו דשקיל פי שנים בשלו שקיל נמי פי שנים בשלה דהוי בכור לנחלה בין לאב בין לאם דליכא לאוקמי מיעוטא דאונו ולא אונה אלא במאי דדמי למעוטי טפי כגון היכא דליכא ראשית און משני לדין: **לו משפט הבכורה**. האי לו דריש ליה לגבי אב לומר שמשפט הבכורה בנכסי האיש ולא בנכסי האשה והכא ליכא למימר הכי מילי בבחור שנשא אלמנה כדלעיל דמדקאמר משפט הבכורה כלל הוא שכלל דיני בכורה בנכסי איש ולא בנכסי אשה: **והאיש יורש את אשתו**. אפילו היכא דאיכא בן שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה שקרובים לה ממשפחתה ואפילו הכי אמרינן שהוא יורש את אשתו הלכך ודאי לקדם כל קרובים שלה הוא דאמרינן דבעל יורש ולא הם: **מנהני מילי**. דהאיש נוחל את אשתו ולא מנחיל: **שארו**. ונתתם את נחלתו לשארו זו אשתו כדכתיב (בראשית ב) והיו לבשר אחד ולאו אדכתיב לעיל מיניה ואם אין אחים לאביו קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא והאי דכתיב הקרוב אליו מסקנא דמילתא דההוא קרא הוא דכתיב ואם אין אחים לאביו: **יכול אף היא תירשנו**. דעיקר פשטיה הכי משמע ונתתם את נחלתו לשארו לאשתו ונדרשיה לקרא הכי ונתתם את נחלתו אם ימות לשארו וירש כלומר וגם הוא יירש שארו אם תמות היא: **ת"ל וירש אותה**. דמצי למיכתב וירש בלא אותה דהוה שמעינן מקרא דהוא יורשה והיא יורשתו כדפרישית ונתתם את נחלתו לשארו וירש קרי ביה ונתתם נחלתו לשארו וקרי ביה נמי שארו יורש שהוא יורש את אשתו הלכך כתב רחמנא אותה למעוטי שהיא לא תירשנו ואתא לגלויי ארישא דקרא דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו דמיבעי לן לפרושי דבעל יורשה כדלקמן: **והא קראי לאו הכי כתיבי**. דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו דמשמע שהאשה יורשת את בעלה: **ונתתם את נחלתו להקרוב אליו**. דהקרוב קרוב קודם: **שארו וירש אותה**. מילתא אחריתי היא דאשתו יירשנה בעלה: **מפסקא קראי**. שאתה מסרס התיבות לעשות שארו המוקדם מאוחר והקרוב אליו שהוא מאוחר אתה עושה מוקדם ז): **אלא אמר רבא ה"ק ונתתם את נחלת שארו לו קסבר גורעין ומוסיפין ודורשין**. גרע וי"ו מנחלתו ולמ"ד מלשארו ומוסיפין שתי אותיות הללו זו על גב זו לעשותו תיבה אחת והיא לו ודרוש הכי ונתתם את נחלת שארו לו ולאו דוקא מגרע ומוסיף דאם כן רבא נמי סכינא חריפא הוא אלא אלא פשטיה דקרא איכא לפרושי כאילו גורעין ומוסיפין ודורשין דהכי משמע ונתתם את נחלתו כלומר תתנוה לזה האיש שתהיה נחלתו: **לשארו**. כלומר על מי מלוה אני ונתתם את הירושה להיות נחלתו לשארו לאותו האיש שאשה זאת שארו כלומר נחלת האשה תתנו לבעל אי נמי איכא למימר דלא חשיב פיסוק קראי אלא בהקדמת תיבות שלימות להקדים הקרוב לשארו אבל בשינוי אותיות ליכא פיסוקי קראי והרי הוא כמו שכתוב ונתתם את נחלת שארו לו וירש אותה אהני לו לאשמועינן דיורש את אשתו ואהני אותה למעוטי אשה שאינה יורשת לבעלה וממילא שמעינן דצריך לגרוע ולהוסיף ולדרוש ראשו של פסוק כמו שאמרנו דלא תקשי ראשו לסופו: **והאי תנא**. (א) דבי ר' ישמעאל: **מייתי לה**. לבעל שיורש את אשתו: **וירש אותה**. משום דעיקר דרשא נפקא לן לעיל מוירש אותה הלכך נקט ליה דאיהו מגלי עליה דרישיה דקרא לפרושי שהבעל יורש את אשתו: **אינו צריך**. דלית ליה גורעין ומוסיפין ודורשין ומוקי לה בשארו זה האב כדאמר בריש פירקא: **בסיבת הבעל הכתוב מדבר**. כלומר בשביל הסבת נחלה ממטה למטה על ידי הבעל שיורש את אשתו והוא משבט אחר ונמצא שהוסבה משבט לשבט בכך דבר הכתוב והקפיד שלא תנשא למטה אחר אלא לאחד ממשפחת מטה אביה כיצד אם תנשא אשה מבנות שבט ראובן לאחד משבט שמעון והיא יורשת שלא הניח אביה בן אלא אותה הבת לכשתמות יירשנה בעלה ונמצאת נחלת שבט ראובן הוסבה לשבט שמעון לפיכך הזהירה תורה שלא תנשא בת יורשת אלא לאחד ממשפחת מטה אביה מכאן שהבעל יורש את אשתו ולקמיה פריך ודלמא בסיבת הבן הכתוב מדבר שהבן יירש את אמו והוא מתייחס אחר מטה אביו ונמצא שעל ידו הוסבה נחלה אם תנשא לשבט אחר אבל הבעל איכא למימר דלא ירית ואיט מיסב הנחלה לשבט שלו ובשביל סיבת הבעל לא אזהר רחמנא להנשא לשבט שלה אלא בשביל סיבת בנה: **[ואומר]**. לקמיה מפרש מאי ואומר: **בגבעת פנחס בנו**. מכלל דלא היתה של אלעזר: **מנין היה לו לפנחס**. שום קרקע אלא אם כן ירשה מאביו: **וירשה**. ולקמיה פריך דלמא זבן מיזבן: **ויהי לו**. ליאיר ולא לשגוב דכתיב לעיל מיניה ותלד לו את שגוב והתם הוה ליה למכתב ויהי לו וגו' אלא איאיר קאי ועוד דכתיב בתריה ויקח גשור וארם את חות יאיר מאתם וגו':

וכי

ולמאן דדריש בעל משארו איצטריך לעבור עליו בשני לאוין ומיהו קשה לרשב"א דאמאי איצטריך הכא היקשא דמטות כיון דשמעינן מואם אין לו בת ומלא תסוב דבן יורש את אמו תיפוק ליה מקל וחומר דבן קודם לבת והשתא לא אמר דיו כיון דנפריך ק"ו ומיהו פלוגתא היא בכילד הרגל (ב"ק דף כה:) דאיכא מ"ד אפילו היכא דמיפרך ק"ו אמר דיו ומיהו אפילו למ"ד לא אמר דיו איכא למימר דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: **לו** משפט הבכורה. השתא לא שייך למיפרך אפילו בלא הנך קראי דלעיל ואימא ה"מ בבחור שנשא אלמנה מדכתיב משפט הבכורה משמע דלא שייך משפט הבכורה אלא באיש וקרא דלעיל אתי לדרשה אחריתי ח): **הוא** יורש אותה. משמע ליה מיעוטא מדלא כתיב וירשה ומדכתיב אותה משמע מיעוט דאין היא יורשת אותו ועוד לגמרי וירש אותה מיותר דמשארו שמעי' תרתי דכיון שהיא יורשת אותו מטעם שהיא שארו גם הוא יירשנה מטעם שארו ומיהו קשה דאמאי איצטריך כלל מיעוט דמקפיד בסיבת הבעל ולא קפיד בסיבת האשה משמע דאינה יורשת אותו:

מנין

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ב מהלכות נחלות הלכה א סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' רעה סעיף א:

יג ב מיי' פ"א שם הלכה א ופכ"ב מהל' אישות הלכה א סמג שם וסי' מח טור וש"ע אה"ע סי' צ סעיף א וסי' כז:

יד ג מיי' פ"א מהלכות נחלות הלכה א סמג שם:

◆

רבינו גרשום

על ד' מה שאין כן בשאר בגדים: אמר ליה ר' יהודה לר' ינאי מנין שבן קודם לבת א) כלומר אף מטה האם בכור נוטל פי שנים בנכסי האם: אמר ליה לשמעיה גוד. כלומר ב) עבור זה רוצה ללמוד שאני אומר לו דבר של טעם והוא מקנתר כנגדי (אמר ליה) אעפ"כ טעמא מאי אינו נוטל פי שנים בנכסי האם וכו': הכי נמי דשקיל. הואיל דבכור מן האב הוא: ואימא (הוא) הני מילי באלמון שנשא בתולה דקרינן ביה דבכור שלו שהיה לו קודם לכן נוטל פי שנים דאונו בעינן ולא אונה אבל בחור שנשא בתולה דאונו ואונה הוא הכי נמי דשקיל פי שנים בנכסיה: לאיש ולא לאשה. משום הכי אין נוטל פנכסי האם פי שנים: **פיסקא** האיש את אשתו יורש אבל היא אינה יורשת אותו. והא קראי לאו הכי כתיבי כי אם ונתתם את נחלתו לשארו דמשמע דאשתו יורשתו ואין הוא יורש אותה: אמר אביי תריץ. לקראי הכי ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ואת שארו הוא יורש אותה דמשמע הוא יורשה: אמר רבא כמה סכינא חריפא מפסקי קראי. כלומר היכי מצינן לפסוקי קראי דכתיבי אלא גורעין ו' דנחלתו ול' דלשארו ומוסיפין אהדדי ודורשין לו דמשמע הוא יורשה: והאי תנא מייתי ליה מהכא. מסיפיה דקרא דבעל יורש את אשתו: וירש אותה כו' ר' ישמעאל אומר אינו צריך. לאפוקי מהכא דהבעל יורש את אשתו משום דמרוכתא אחריתי מצינן למידרש. הרי הוא אומר וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לא' ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה. היאך בת אחת יורשת שני מטות אלא שהיתה משבט ראובן ובשעת נישואיה שנישאת לשבט שמעון היו לה אחין הראוין לירש את אביה דאי לא הוו לה אחי לא מציא לאינסובי לשבט אחר משום דכתי' לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. והשתא לאחר נישואיה איתרמי דמת אחיה בלא בנים ונפלה לה נחלת אביה בירושה והוה לה בת אח' משבט ראובן ומשבט שמעון ולא בן ומת אבי' וירשתו הבת ועכשיו הנכסים עדיין בחזקת שבט שמעון כל זמן שלא נישאת ולפיכך הזהירה תורה שלא להנשא לשבט אחר כי אם למשפחת מטה אביה לפי שאם תנשא לאחד משבט אחר היתה ניסבת נחלה ממטה למטה לפי שאם המות יורשה בעלה משום הכי תנשא לאחד משבט אביה כי היכי דיירש לאשתו וקיימי נכסים בחזקת שבט אביה. ואיכא למישמע מהכא דמשום הכי הזהיר שלא להינשא לשבט אחר דבהסיבת הבעל הכתוב מדבר דכיון דבעל יורש את אשתו היה ניסבת נחלה ותיפשוט לך מהא דבעל יורש את אשתו: או אינו אלא בהסיבת הבן. כלומר או אומר אני שאמר הכתוב לאחד ממטה אביה לאו משום דבעל יורשה אלא משום דבנה יורשה ובנה משבט אחר הוא והיתה ניסבת נחלה: לא ס"ד דבהסיבת הבן לחוד מיירי ובעל לא ירית. דכשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ואומר לא תסוב נחלה ממטה. תלתא קראי דכתיבי בהסיבה למה לי אלא לאו לאשמועינן דבעל יורש את אשתו: ואומר ואלעזר בן אהרן מת כו' וירשה פנחס. משום דהבעל יורש את אשתו:

א) נ"ל מנין שבן קודם לבת כלומר אף במטה האם א"ל אי מה מטה האב וכו' אף מטה האם בכור נוטל וכו'. ב) נראה דנ"ל עבור מזה שאינו רוצה ללמוד וכו'.

מאי

מסורת הש"ס

א) [נדה כג:] ב) [בכורות כג.]: ג) [לעיל קטו:]: ד) [מנחות עד. ערכין כו.]: ה) [יומא מח. זבחים כה. בכורות מג: עי' בערוך ערך גרע א' שכתב ביאור יפה בשם רבינו חננאל] ו) ב"ק מב:: ז) גליון אע"ג דלרבא נמי הקרוב אליו קאי אדלעיל ל"ק ליה אלא לאביי דצריך לאוקמה אדלבתריה והקרוב אליו אדלעיל ומפסיק באמצע סליווי ופדי נמי למ"ד דלשארו על הקרוב ע"כ: ח) גליון הקשה ר"א כיון דמאונו ולא אונה ממעטינן אלמון שנשא בתולה ומהשתא מאשר ימצא לו נמעט אפי' בחור שנשא בתולה ונראה דלעולם הוה מוקמינן ליה בבחור שנשא אלמנה דלא שמעינן ליה מאלמון שנשא בתולה דה"א דהיכא דהוי אונו אע"ג דלא הוי אונה נוטל פי שנים דמינו דשקיל דידיה שקיל דידה ע"כ:

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה והאי תנא ר' ישמעאל כצ"ל ותיבת דבי נמחק:

וכי מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב מלמד שנשא יאיר אשה ומתה וירשה מאי ואומר וכי תימא בסבת הבן קא קפיד קרא אבל בעל לא ירית תא שמע ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה וכי תימא לעבור עליו בלאו ועשה ת"ש לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר וכי תימא לעבור עליו בשני לאוין ועשה תא שמע ואלעזר בן אהרן מת וגו' וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירתה פנחס תא שמע ושגוב הוליד את יאיר וגו' וכי תימא התם נמי הכי הוא אם כן תרי קראי למה לי אמר ליה רב פפא לאביי ממאי דלמא לעולם אימא לך בעל לא ירית וקראי בסבת הבן כדשנינן ויאיר דזבין מיזבן ופנחס נמי דזבין מיזבן א"ל פנחס דזבין מיזבן לא מצית אמרת דאם כן נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו אלא אימא דנפלה ליה משדה חרמים אמר אביי סוף סוף הא קא מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא וממאי ודלמא שאני התם שכבר הוסבה (א)א"ל שכבר הוסבה לא אמרינן א"ל רב יימר לרב אשי *אי אמרת בשלמא שכבר הוסבה היינו דמתוקמא קרא בין בסבת הבן בין בסבת הבעל אלא אי אמרת לא אמרינן שכבר הוסבה כי מינסבא לאחד ממשפחת מטה אביה מאי הוה הא מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא דמנסבינן לה לגברא דאבוהי משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימה

אי

וכי תימא. לא מפני שהבעל יורש את אשתו אלא מפני בן שתלד והוא יורשה והוא נקרא על שבט אביו ועל סיבת הבן התורה מקפדת שהרי הוא קרוב לה מן הבעל: **תא שמע.** מקרא אחרינא לא תסוב וגו' הא תו למה לי אלא לאו לסיבת הבעל אתא לאשמועינן שהבעל יורש: **וכי תימא לעבור עליו בלאו ועשה.** דתרווייהו בסיבת הבן ומה ששנה הכתוב לא נתכוין אלא להתרות שלא תנשא לשבט אחר כדי להתחייב מלקות דמקרא קמא לא שמעינן אלא עשה דכתיב ביה לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה אבל לא למטה אחר ולאו הבא מכלל עשה עשה: **וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא.** ומתה בחיי אלעזר וירשה פנחס בנה ולא אלעזר דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה ואתא לאשמועינן דהבן יורש את אמו דמהני קראי דלעיל דמיירי בסיבת הבן איכא למימר דבסיבת הבת הוא דמיירי כדאשכחן לעיל בהדיא שהבת יורשת את אמה ואיצטריכו הני קראי לשני לאוין ועשה כדאמרן אבל לא אשכחן דהבן יורש את אמו בהדיא אלא מקל וחומר פירכא דאיכא למיפרך דיו והשתא אתא האי קרא דפנחס לאשמועינן דבן יורש את אמו ולא איירי בסיבת הבעל כלל: **תא שמע.** מפסוק חמישי ושגוב הוליד את יאיר: **וכי תימא התם נמי הכי הוא.** כדאמרן גבי פנחס שהיתה לו לשגוב אשה ומתה וירשה יאיר: **תרי קראי למה לי.** לאשמועינן שהבן יורש את אמו כמו הבת: **ויאיר דזבן מזבן.** לקח בכסף הנהו עיירות ולא אתא קרא לאורויי לן מידי אלא עשרו של יאיר מראה לנו כמו שמצינו בהרבה מקומות בנביאים ולא מבעיא קאמר לא מבעיא דאם בירושות מיירי כדקאמרן דליכא למיפרך תרי קראי למה לי שהפסוקים לא באו ללמד לנו אלא עשרם וסיפור דברים בעלמא הוא ואיכא למילף מינייהו מיהא סיבת הבן אלא גדולה מזו יש להקשות לך דאיכא למימר דקראי לא איירי בירושה כלל ולא תשמע מיניה לא סיבת הבן ולא סיבת הבעל אלא תרווייהו זבין מזבן וסיפור דברים בעלמא הוא (ב) והתנא עצמו לא נתכוין לדרוש יתור קראי אלא הכי קאמר מנין היה לו לפנחס כו' ואיכא לאקשויי יכול להיות לו ממקח וממכר: **ופנחס נמי דזבן מזבן.** רבותא הוא דקפריך דבלאו האי פירכא נמי לא הוה מצי למילף מיניה סיבת הבעל כדפרכינן לעיל וכי תימא אלעזר הוא דנסיב כו' (ג) כלומר ואפילו פנחס נמי דסלקא דעתך מעיקרא למילף מיניה ירושת הבעל איכא למימר דלא איירי בשום ירושה בעולם: **ומשני.** הך רבותא דקפרכת מפנחס ליתא דליכא למימר גביה דזבן מיזבן דאם כן לא היה קובר בה את אביו דנמצאת חוזרת כו' ומיהו איכא לאקשויי הנך קושיות דלעיל דבלאו הך קושיא איכא פירכא אחריתי דלעיל דלא מצינו למילף מיניה ירושת הבעל: **משדה חרמים.** כדכתיב (במדבר יח) כל חרם בישראל לך יהיה אי נמי ההוא דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם שמתחלק לכהנים והוו התם חרמים טובא ונטל אלעזר חלקו בהנהו חרמים ולחלק פנחס נפלה ההיא גבעה: יש שגורסין כן א"ל אביי אי סלקא דעתך דבעל לא ירית סוף סוף כי מינסבא כו' ואי אפשר ליישבה ועוד מה תירוץ מתרץ אביי לרב פפא דאקשי ליה דמקראי דברייתא לא משמע ליה ירושת הבעל דקאתי אביי ליתן טעם מלד אחר שהבעל יורש את אשתו מ"מ ברייתא לא מיתרצא וקראי לא מיתרצי שהתנא שאמר כל הני ואומר הוכיח שאין ללמוד אלא מן האחרון וגם בההוא פריכנא לעיל ואביי מה בא לפרש וא"ת לא נתכוין אביי לתרץ הברייתא אלא להודיע לרב פפא שהבעל יורש את אשתו הלא רב פפא עצמו היה יודע דודאי בעל יורש את אשתו מקראי טובא דלקמן במתניתין ובפירקין דלעיל אלא ה"ג וכן כמלא בתשובת רבינו גרשום מאור עיני הגולה ז"ל אמר אביי סוף סוף הא קמתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא ממאי דלמא שאני התם שכבר הוסבה ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן אמר ליה רב יימר לרב אשי אי אמרת בשלמא אמרינן שכבר הוסבה שפיר אלא אי אמרת לא אמרינן שכבר הוסבה הא מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא דמנסבינן לה לגברא דאבוהי משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימה:

אי

מנין ליאיר שלא היה לשגוב. תימה לרשב"א אי לבאי הארץ נתחלקה הארץ אמאי לא היה ליאיר שלא היה לשגוב: **וכי** תימא לעבור עליו בשני לאוין. תימה הא איכא דאיכא למידרש לא מוקמינן בלאוי יתירי *) וכי תימא דהכי קאמר דאפילו אי מוקמת להו בלאוי יתירי איכא למילף שהבעל יורש את אשתו דלא משמע הכי בסמוך דקאמר לעולם קראי בסיבת הבן כדשנינן: **אם** כן תרי קראי למה לי. אע"ג דקרא קמא נמי שלא לצורך דכבר שמעינן מתורת משה סיבת הבן מ"מ בזה אינו מקפיד אי אשמועינן יהושע נמי סיבת הבן אבל תרי זימני לית ליה לאשמועינן. רשב"א: **אימא** דנפלה ליה משדה חרמים. תימה לרשב"א דלמה דוחק כל כך כיון דבעא למימר דאתא קרא להראות עשרם הוה ליה למימר דפנחס ויאיר ירשו מאמם או מאבי אמם: (ד) ונראה לר"י גירסת הספרים דגרסינן א"ל אביי אי סלקא דעתך דבעל לא ירית כו' ולא גרסינן הכא בין למ"ד בסיבת הבן בין למ"ד בסיבת הבעל אלא גבי אי אמרת בשלמא דרב יימר בסמוך גרסינן ליה ואמאי דאקשי רב פפא דלמא קראי בסיבת הבן מהדר אביי לשנויי הכי וקאמר אי אמרת בשלמא דבעל ירית וקרא אסיבת הבעל קפיד אתי שפיר הא דמשמע דאתי קרא למיעבד תקנתא אפילו לנחלת האם שלא תסוב מדכתיב ירושת שני מטות גבי איסור הסבה אע"פ שכבר הוסבה נחלת האם מ"מ קפיד קרא שלא תסוב יותר על ידי נישואי הבת ובסיבת הבעל איכא תקנתא דמנסבין לה גברא דאבוהי משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימה דהשתא לא מתעקר ע"י סיבת הבעל יותר ממה שהוסבה כבר ואע"פ כשימות בעל ויירשנו בנו מתעקרא נחלת האם משבטא דאימא לשבטא דאבא שהרי הבן אביו ואמו מתיחסים על שבט אביהן או שמא הבעל לא יירשנה כלל שתאלמן או תתגרש ויירשנה הבן הא לא איכפת ליה לפי שאי אפשר לעשות תקנה לדבר זה אלא אי אמרת דבעל לא ירית וקראי במסיבת הבן כדקא פרכת כי קא מינסבא נמי לגברא דאבוהי משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימה מתעקרא נחלת האם על ידי הבן כדפרי' אלא ודאי בסיבת הבעל משתעי ולהכי קים ליה לתנא דקרא דוכל בת יורשת נחלה בסיבת הבעל כתיב מדכתיב ביה ירושת שני מטות משמע דלנחלת האם נמי עבדינן תקנתא שלא תסוב יותר והכי פירושא דברייתא הרי הוא אומר וכל בת יורשת נחלה ובסיבת הבעל הכתוב מדבר דמהניא תקנתא לנחלת האם וכי תימא בסיבת הבן משתעי וקרא לא אתא למעבד תקנתא אלא לנחלת האב תא שמע לא תסוב נחלה ומיותרא דקראי שמעינן דחד בסיבת הבן וחד בסיבת הבעל ואם כן ההוא דכתב ביה ירושת שני מטות דמשמע דבעי תקנתא לנחלת האם בסיבת הבעל כתב דאשכחינן ביה תקנתא: **אמר** ליה רב פפא לאביי דלמא שאני התם שכבר הוסבה. אע"ג דכתיב ביה ירושת שני מטות לא קפיד קרא אנחלת האם שכבר הוסבה ולעולם קאי בסיבת הבן אע"ג דליכא תקנתא לנחלת האם א"ל שכבר הוסבה לא אמרינן אין סברא לומר שלא הקפיד הכתוב אנחלת אם אע"פ שכבר הוסבה דכיון דכתיב ירושת שני מטות משמע דבנחלת האם עבדינן נמי תקנתא: **אמר** ליה רב יימר לרב אשי אי אמרת בשלמא שכבר הוסבה הייט דמתוקמי קראי בין בסיבת הבן בין בסיבת הבעל כו'. רב יימר לא הוה יודע דאביי כי הוה מוקי לקרא בסיבת הבעל מפרש לקרא דמנסבינן לה גברא דאבוהי משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימה ולהכי קשיא ליה אמאי ניחא ליה לאוקומי בסיבת הבעל טפי מבסיבת הבן ובין הכי ובין הכי

כי

*) [כדאיתא פסחים כד:]

מאי ואומר. דכתב הכא: **וכי תימא.** דליכא למישמע מהכא מוכל בת יורשת נחלה דבעל יורש את אשתו אלא משום כך הזהירה תורה שלא תנשא לשבט אחר שהבן שיהיה לה ממנו יורש אותה ובנה נחשב אחר משפחת אביו שהוא משבט אחר והיינו הסבת נחלה ת"ש דהבעל יורש אתתיה דכתיב לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה משמע דבהסבת הבעל הכתוב מדבר כי היכי דלא לירית לה בעל שהוא משבט אחר דאי בהסבת הבן הכתוב מדבר. תרתי קראי בהסבת הבן למה לי. וכי תימא להכי כתיבי תרי קראי בהסבת הבן דאי נסבה ממטה אחר עובר' עליו בלאו דכתיב לא תסוב נחלה ממטה למטה ועשה כדכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטה בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה ולא לאחר ולאו הבא מכלל עשה. ת"ש דבעל ירית דכתיב ולא תסוב נחלה וגו' משמע דבסבת בעל הכתוב מדבר דאי בהסבת הבן כל הני קראי למה לי: וכי תימא לעולם בעל לא ירית אלא בהסבת הבן הכתוב מדבר. דאלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירשה פנחס דהיינו בהסבת הבן. ת"ש דבעל יורש את אשתו דכתיב ושגוב הוליד את יאיר וגו'. וכי תימא הכי היה מעשה כדפנחס דשגוב לקח אשה שהי' לה כ"ג ערים ומתה וירשה בנו יאיר ולעולם בעל לא ירית. אם כן תרי קראי דאתיין להא דרשה למה לי. אלא ש"מ חד בסיבת הבן וחד בסיבת הבעל: וקראי בסיב' הבן כדשנינן. לעבור עליו בב' לאוין ועשה. והרי קרא דיאיר דאמרת מהיכן היו לו כ"ג ערים דזבן מיזבן שקנה אותן ולא משום הסבה דבן [וכן] פנחס ולעולם בעל לא ירית. ומשני פנחס דזבין מיזבן לא מצית למימר דאם כן שקנאה נמצאת שדה חוזרת לבעלים ביובל ונמצא אותו צדיק אלעזר קבור בקבר שאינו שלו: אלא אימא ודאי. דיאיר מזבן זבן ולפנחס הית' אותה שדה משדה חרמים. שבאותו פרק היה משמר של פנחס שהיה מכהן במשמרתו וכתיב אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה' דסתם שדה חרמים לכהן שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה ואם נפשך לומר א"כ מה ת"ל קדש קדשים [הוא] אלא א)מלמד שחל על קדשים קלים כבעל קדשים חמורי' שהכל לכהן וכה"ג אמרי' במס' ערכין (דף כח ע"ב) דהשתא לא הדרא ארעא ביובל ולעולם בעל לא ירית: אמר ליה אביי לרב פפא אי ס"ד כדקאמרת דבעל לא ירית ולהכי אזהר רחמנא וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לא' ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה לפי שאם היה משבט אחר ומתה והיתה לה בן היה יורשה והיתה מסבת נחלה אבל כשתנשא למשפחת מטה אביה ליכא הסבת נחלה [דהוא] נמי הוי משבט אביה. ואמר לי' אביי סוף סוף מאי הוי מועיל הא מיתעקרא נחלה משבטא דאימא דהאי אהתא דהואי משבט שמעון ונפלה ביד בנה של זו שהוא שבט אביה (כל כך) מן ראובן דבתר אבא שייך הבן ואיכא הסבת נחלה שנופלת נחלת אימא שהיתה משבט שמעון ביד שבט ראובן. ומשני רב פפא לעולם בעל לא ירית וקראי בהסבת הבן

כתיבי

כתיבי ודקא קשיא לך כי מתנסבא לשבט אביה מאי הוי מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא. הא לא קשיא דהא הסבה דהשתא דשבט אימא לשבט אביה על ידי בנה לא חשיבא הסבה גמורה דשאני התם דאמרינן שכבר הוסבה נחלה מתחלה מנשואין הראשונים של אביה ואמה של בת להיכא דנזדווגו מטות אהדדי אע"ג דנזדווגו בהיתר שבשעת נישואיה עדיין אחיה קיימין הראויין לירש את אביה אפי' הכי הוסבה נחלה מחמת הנהו נישואין הלכך השתא כשבנה יורשה דמתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא לא חשיב [הסבה] גמורה שכבר הוסבה מתחלה: אמר ליה אביי. האי לאו תירוצא הוא דאמרת שכבר הוסבה מנשואין ראשונים דהתם הוסבה בהיתר דאחוה דאימא הוו קיימין אבל הא בת אע"ג דמנסבא לאחד ממטה אביה כשירשה בנה דשייך בתר אביה השתא הויא הסבה דאיסורא דאין לה יורש אלא (איקלא) בנה שאין לה אחין וקא מתעקרא נחלה דשבטא דאימא לשבט אבוה הלכך לא מצינן לאוקמי בהסבת הבן כלל דאי יורשת בנה מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא ולא מצינן למעבד תקנה בהסבת הבן אלא ש"מ דבעל ירית ובהסבת הבעל איכא תקנה אי נסבה להך דאבוה משבטא דאביה ואמיה משבטא דאימה דהרי הוא כוותה ואי ירית אכתי לא מיעקרא נחלה דאימא דהא בעל נמי אמיה משבטא דאימה ונכסים כדקיימי קיימי: אמר ליה רב יימר לרב אשי. אפי' לאביי דאמר לעיל דבעל ירית וקראי בהסבת הבעל כתיבי בעל כרחו שכבר הוסבה אמרינן דאי לאו הכי לא מיתוקמי קראי שפיר דאי אמרת בשלמא דאמרינן שכבר היסבה היינו דמיתוקמי קראי וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל וגו' ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר וגו' מתוקמי שפיר בין בסיבת הבן בין בסיבת הבעל בסיבת הבן כדאמרן דההיא עקירת נחלה דאימא דהויא על ידי בן לא הוי עקירה דכבר הוסבה מנישואין קמאי וכן בסיבת הבעל הואיל דמתנסבא לאחד ממשפחת אביה אי לא אמרי' שכבר הוסבה שעל ידי בן לא הויא עקירה דכבר אכתי מיעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא משום דבעלה בתר משפחת בית אבא שייך אלא כיון דאמרי' שכבר הוסבה ניחא דעקירה דהשתא לא חשיבא עקירה אלא אי אמרת דלא אמרינן שכבר הוסבה ובעל ירית אפי' כי מנסבא לאחד ממטה אביה מאי הוי סוף סוף קא מיעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטה דאבוה ואי אפשר בתרכם ולרב יימר דמקשה הכא לא הוה משמע ליה דמינסבא לבעל דאימי' משבטא דאימה משום הכי מקשה ליה הכי דלא קיימי נכסים בדוכתייהו. ומשני ליה רב אשי לאביי לעולם אימא לך שכבר הוסבה לא אמרי' ואפי' הכי דבעל ירית מתוקמי קראי שפיר ודקשיא לך הא מיתעקרא נחלה תריץ הכי דמנסבינן לה בעל דמתילד אבוהי משבטא דאבוה ואימי' משבטא דאימה דהשתא קיימי נכסים כדמעיקרא בחזקת שבט ראובן ושבט שמעון וליכא סיבת נחלה כלל ואם לחשך אדם לומר כיון דבעל ירית וקראי בסיבת בעל

כתיבי

א) נראה דצ"ל מלמד שחל על קדשי קדשים כבעל קדשים קלים שהכל לכהן וכו'.

הגהות הב"ח (א) גמ' שכבר הוסבה ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן: (ב) רשב"ם ד"ה ויאיר וכו' וסיפור דברים בעלמא הוא ואפי' את"ל דהתנא עצמו לא: (ג) ד"ה ופנחס נמי כו' דנסיב כו' אלא כלומר: (ד) תוס' ד"ה אימא וכו' ונראה לר"י. נ"ב זהו דיבור בפני עצמו:

תורה אור

אי הכי האי לאחד ממשפחת מטה אביה ואמה מיבעי ליה אי כתיב הכי הוה אמינא אפילו איפכא קא משמע לן תניא בסבת הבן ותניא בסבת הבעל (א) תניא בסבת הבן °ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסבת הבן הכתוב מדבר אתה אומר בסבת הבן או אינו אלא בסבת הבעל כשהוא אומר °ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר הרי בסבת הבעל אמור הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסבת הבן הכתוב מדבר תניא

במדבר לו

שם

אי הכי האי לאחד כו'. וה"פ אביי האי קרא דוכל בת יורשת נחלה מספקא ליה אי דוקא קאמר לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה אבל לשבט דאמה דידה לא חיישינן או דלמא בעינן נמי שיהא ממשפחת אמה והאי דקאמר משפחת אביה לאו דוקא דהוא הדין דבעינן שיהא ממשפחת אמה כדלקמן במסקנא והכי קמבעיא ליה האי קרא דוכל בת יורשת נחלה ממטות הא אוקימנא ביורשת שני מטות שהיה אביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון ומתו וירשתן זו הבת ואמרה תורה לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה והוא שבט ראובן עכשיו משתנשא לאחד משבט ראובן ותלד בן ויירשנה בנה או תמות ויירשנה בעלה הלא הבן ההוא או הבעל ההוא לשבט ראובן מתייחסים למשפחת אביו והנה נמלאת הנחלה שירשה מאמה שהיתה משבט שמעון הוסבה משבט שמעון לשבט ראובן והכתוב הזהיר לנו ולא תסוב נחלה כלומר הזהרו בכל נשואי נשים שבשעת נישואין לא יוכלו לבא לידי הסבת נחלה לא שנא הסבת נחלת אב של אשה לא שנא הסבת נחלת אמה בתרוייהו איכא למימר דקפיד קרא שלא תסוב למטה אחר ולקמיה פריך הא בעל כרחך קרא קאמר למשפחת מטה אביה וגו' אבל למשפחת אמה לא חייש וכיון דלא (ב) שייך שמעינן מינה דהאי לא תסוב לא קפיד אלא אנחלה שיורשת מאב ולאביי משכינן לה לקמן דליכא למימר דמנסבינן לה גברא דדמי לה שאביו מראובן ואמו משמעון: **ומשנינן דלמא שאני התם שכבר הוסבה**. כלומר לעולם אימא לך דקרא לא קפיד אם מוסבת נחלת אם למטה אחר שהרי בעל כרחך כבר הוסבה מטעה שנפלה ירושת האם שמשבט שמעון לזו הבת שאביה משבט ראובן והיא מתייחסת למטה אביה נמצא שמעלמה הוסבה הנחלה של שמעון לשבט ראובן בלא נישואי הבת הלכך כי מנסבינן לה לאחד ממשפחת מטה אביה שפיר דמי ולא קפיד קרא אלא אנחלה שהיא יורשת מאביה שלא תוסב למטה אחר דההיא שיורשת מאביה כדקיימא קיימא דהאכתי בחזקת שבט ראובן איתא לנחלה שהבת על שם שבט ראובן מתייחסת ואביי פריך ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן כלומר בשביל שהוסבה קצת אין לנו לומר לא חיישי תו אי מתעקרא לגמרי ומנסבינן לה לגברא דהוא משבט ראובן מאביו ומאמו ומתעקרא נחלת אם שירשה בת זו שהיא מנחלת מטה שמעון אין לנו לומר כן שהרי לא תסוב כתיב דמשמע לא תסוב על ידי נישואין כלל שאע"פ שהוסבה קצת לא נוסיף להסיבה יותר ולעקרה לגמרי אלא נעשה לה תקנה שלא תעקר לגמרי כדלקמן לפי שהיה יודע אביי שאפשר לעשות תקנה שלא תעקר נחלת האם כדלקמן הלכך פריך הכי ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן שאפשר בתקנה או דלמא קרא לא חייש להאי הסבה דלא קפיד אלא שתנשא לאחד ממטה אביה אבל לאמה לא חייש: **א"ל רב יימר לרב אשי**. אמאי מספקא ליה לאביי אי אמרינן שכבר הוסבה או לא אמרינן הא ודאי מקרא שמעינן דאמרי' שכבר הוסבה דהא לא קפיד קרא אי מיעקרא נחלה דאימא כדכתיב לאחד ממשפחת מטה אביה וגו' ולאמה לא חייש דאי אמרת בשלמא אמרינן שכבר הוסבה שפיר דהא לא קפיד קרא אי מיעקרא נחלה דאימא כדכתיב לאחד ממשפחת מטה אביה דהא השתא ודאי מיעקרא לגמרי נחלת אימא אלא אי אמרת לא אמרינן דכבר הוסבה כדקאמר אביי והלא כשניסת לאחד ממשפחת אביה כדכתב בקרא הא ודאי מיעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא אלא לאו שמע מינה דאמרינן שכבר הוסבה והלכך כי אמר רחמנא לא תסוב אירושת אב קאי אבל ירושה דאימא כבר הוסבה ולא חיישינן אם תעקר לגמרי: **דמנסבינן לה כו'**. אליבא דאביי קא משני דהכי קמיבעיא ליה מי אמרינן שכבר הוסבה כדמוכח קרא כדכתיב ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה דהשתא מיעקרא נחלה דאימא וכי כתיב לא תסוב אנחלת אב קא מזהר רחמנא ולא אנחלת אם או דלמא לא תסוב דוקא דאפילו בנחלת אם מזהר לן רחמנא ולא אמרינן שכבר הוסבה והאי דכתיב מטה אביה לאו דוקא אלא דמנסבינן לה לגברא שהוא דומה לה מכל וכל שאביו משבט ראובן כמותה ואמו משבט שמעון דוגמת האשה הזאת דהשתא ליכא עקירת נחלה כלל דבודאי נחלתה מאביה לא מיעקרא כלל דמשבט ראובן היתה והשתא נמי של שבט ראובן היא דבין בנה ובין בעלה מתייחסין על שבט ראובן ואע"ג דמעיקרא היתה משבט ראובן לגמרי והשתא נהפכה לאיש שמקצת משמעון שהרי אמו משמעון אין זו הוסבה שהרי לא אסר הכתוב ליקח לאיש משבט ראובן אשה משבט שמעון כדי שלא יירש הבן שהוא משבט אחר מצד אמו ואע"פ שנהפכה נחלת איש שכולו מראובן לבנו שמשבט שמעון מצד אמו ונחלת אמה של בת זו שמשבט שמעון לא מיעקרא כלל דאי ירית לה בעל שהוא משמעון מצד אמו ואביו מראובן או בנו נמצאת גם עתה הנחלה בחזקת איש שמקצת מאב ומקצת מאם כמו שהיתה בחזקתה שהיא מראובן ומשמעון: **אי הכי**. דאשה היורשת ב' מטות בעינן נמי שתנשא לאיש שנולד מהנהו ב' מטות ממשפחת מטה אביה ואמה מיבעי ליה אלא מדכתב מטה אביה לחוד שמעינן דלא קפיד קרא אעקירת נחלת אם לפי שכבר הוסבה ואכתי מאי איבעיא ליה לאביי: **ומשני אי כתב**. רחמנא הכי מטה אביה ואמה הוה אמינא אפילו איפכא אביו משמעון ואמו מראובן ואע"פ שאביה מראובן ואמה משמעון דסד"א לא קפיד קרא אלא שיהא הוא נמי מאותן שני מטות שלה בין באותו ענין בין למפרע דהשתא נמי לא מיעקרא לא נחלת אב ולא נחלת אם לגמרי דהא בהאי בעל איכא חד צד מראובן וחד צד משמעון ונמצאו שני הנחלות של שבט שמעון וראובן בחזקתן קיימי קמ"ל דוקא ממשפחת מטה אביה יהא עיקר היחס של בעלה שיהא נמי אביו משבט ראובן שאילו היה אביו משמעון אע"פ שאמו מראובן הרי הוסבה נחלת ראובן למטה שמעון שעיקר יחס הבן אחר אביו והבת אחר אביה ומדכתב לא תסוב ממילא שמעינן דמנסבינן לה גברא דאימיה נמי משבטא דאימא של א' כדי שלא תעקר נחלת האם יותר והיינו דמספקא ליה מעיקרא סוף סוף הא קא מתעקרא כו' אם לא תרלה לומר דמנסבינן לה גברא דאימיה משבטא דאימה ואבוהי משבטא דאבוה משום דקשיא לך מטה אביה ואמה מיבעי ליה ואלא תסוב לא חיישת דלא איירי קרא בהסבת נחלת אם משום דכבר הוסבה אדרבה לא תסוב דוקא הוא ולא אמרינן שכבר הוסבה אבל מטה אביה לאו דוקא דהאי דלא כתב מטה אביה ואמה משום דהוה אמינא אפילו איפכא ולעולם מנסבינן לה לגברא דהוא נמי משבטא דאימה ולא מיעקרא נחלה דאימא וכיון דאיכא למימר הכי לא אמרינן שכבר הוסבה: **תניא בסיבת הבן תניא בסיבת הבעל**. כלומר אע"ג דאוקמינן להני תרי קראי לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר תרוייהו בסיבת הבן ושני לאוי כדקתני ואומר אפילו הכי אשכחן ברייתות דמוקי לקמא בסיבת הבן ולתניינא בסיבת הבעל וקדייק לה לקמן מדכתב ביה למטה אחר ובן לאו אחר הוא אלא בבעל מיירי ומדבתרא בסיבת הבעל קמא בסיבת הבן ושני הברייתות תנו בסיבת הבן ותנו נמי בסיבת הבעל דבשני הברייתות מפרש להני תרי קראי ומוקמי חד בסיבת הבן וחד בסיבת הבעל: ה"ג תניא בסיבת הבן ותניא בסיבת הבעל לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסיבת הבן הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבן או אינו אלא בסיבת הבעל כשהוא אומר לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר הרי הסבת הבעל אמור הא מה אני מקיים לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסיבת הבן הכתוב מדבר:

תניא

כי מינסבא לשבטא דאבוה מתעקרא נחלת האם משבטא דאימא לשבטא דאבא כיון דלא אמר שכבר הוסבה ומשני דמנסבינן לה וכו' ועל פ"ה יש לתמוה שאין זה שיטת גמרא דרב פפא אקשי לאביי אברייתא ואביי לא מהדר מידי ועושה בעיא שלו בלשון קושיא ועוד דמסיק אביי שכבר הוסבה לא אמרינן ולפירושו הוה ליה למימר ודלמא דהא מספקא ליה ואין בספרים ודלמא ועוד דבכל הספרים גרסינן אמר ליה אביי דמשמע דאקושיא דאקשי ליה רב פפא מהדר לשנויי: **ה"ג** ר"ת תניא בסיבת הבעל לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה (ג) (אחר) הרי בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר הרי בסיבת הבעל הכתוב מדבר דכמו שזה בסיבת הבעל גם זה בסיבת הבעל דלפירוש הקונטרס לא אתי שפיר אמאי קרי הך בסיבת הבן והך בסיבת הבעל והא תרוייהו איירי בין בסיבת הבן ובין בסיבת הבעל וזהו דוחק לומר משום דהאי תנא פתח בקרא דסיבת הבן והאי תנא פתח בקרא דסיבת הבעל קאמר הכי ולגירסת רבינו תם אתי שפיר הא דתניא בסיבת הבעל דתרי קראי מוקי להו בסיבת הבעל ותניא בסיבת הבן דקרא קמא מוקי בסיבת הבן ועוד דלפ"ה הוה מצי למימר נמי דכ"ע מיהת קרא קמא בסיבת הבן מאי משמע :

תרווייהו

כתיבי אפי' בר בריה ירית ליה לאב ואיכא סיבת נחלה משבטא דאמא לשבטא דאבא והבן שייך בתר האב לחוריה. תריץ הכי דלא מוזהר קרא דכי תסוב אלא בשעת נישואין דבשעת נישואין מוזהר דמנסבין לה כי היכי דלא תסוב אבל מן הבן והיורשין לא מוזהר הואיל דנישאת למשפחת אביה. ומקשי רב יימר אי הכי כדמוקמת לה האי דכתב בקרא לאחד ממשפחת אביה מטה ואמה מיבעי ליה ומשני אע"ג דלא כתב בקרא ממשפחת מטה אביה ואמה משמע הכי דכי האי גוונא קיימי נכסים כדקיימי קיימי וגלי רחמנא ממשפחת מטה אביה והוא הדין למשפחת אמה דאי כתב רחמנא לאחד ממשפחת מטה אביה ואמה הוה אמינא אפי' איפכא דאבא של בעל ממשפחת אמה של בת ואמו של בעל ממשפחת אביה של בת דהשתא מתעקרא נחלה משום דבעל שייך אחר אביו קמ"ל דאיפכא לא אלא אביו משבט אביה ואמו משבט אמה כי היכי דמתוקמי קראי שפיר: תנא בסבת הבן. ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה בסיבת הבן הכתוב מדבר כו'. ובהאי לישנא איכא למשמע בין בסיבת הבן בין בסיבת הבעל אבל באידך לישנא ליכא למשמע מינה כי אם בסיבת הבעל לחוד

(א) גמ' ותניא בסיבת הבעל ולא תסוב כצ"ל ותיבות תניא בסיבת הבן נמחק: (ב) רשב"ם ד"ה אי הכי וכו' וכיון דלא חייש שמעינן מינה: (ג) תוס' ד"ה ה"ג ר"ת וכו' ממטה למטה בסיבת הבעל כצ"ל ותיבות אחר הרי נמחק ונ"ב כך היא גירסת ר"ת תניא בסיבת הבן תניא בסיבת הבעל תניא בסיבת הבן ולא תסוב נחלה ממטה וכו' תניא בסיבת הבעל ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר כו' כשהוא אומר לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר הרי בסיבת הבעל הכתוב מדבר :

מסורת הש"ס

א) י"ל שהוא שם אמורא : ב) [לקמן קכה: ב"ק מב:] : ג) [לקמן קטו.] : ד)[ועי' תוס' שבת קנב ע"א ד"ה וריב"ק ותוס' בכורות נח ע"א ד"ה חוץ ותוס' פסחים קיב. ד"ה לוה] :

תורה אור

במדבר לו

שם

דה"א ב

יהושע כד

תניא אידך °ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר °ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה הרי הסיבת הבן אמור הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר דכולי עלמא מיהת ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר מאי משמע א) סימן אמר רבה בר רב שילא אמר קרא איש תרוייהו איש כתיב בהו אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ידבקו תרוייהו ידבקו כתיב בהו אלא אמר רבא אמר קרא ידבקו מטות רב אשי אמר אמר קרא ממטה למטה אחר ובן לאו אחר הוא א"ר אבהו אמר ר' יוחנן אמר רבי ינאי אמר רבי ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה מנין ב) לבעל אשאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר °ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר ואומר °ואלעזר בן אהרן מת ויקברו וגו' מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחס ומאי ואומר וכי תימא יאיר דהוה נסיב איתתא ומתה (א) וירתה תלמוד לומר ואלעזר בן אהרן מת וכי תימא דנפלה ליה בשדה חרמים אמר קרא בנו נחלה הראויה לו וירשה בנו: ובני אחות: ג) בתנא בני אחות ולא בנות אחות

למאי

תניא אידך לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה הרי סיבת הבן אמור הא מה אני מקיים ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר. ומשמעות דורשין איכא בינייהו תנא דברייתא קמייתא פשיטא ליה דקרא בתרא דהיינו ממטה למטה אחר בסיבת הבעל מיירי כלמפרש לקמיה מדכתיב ביה אחר והלכך מוקי לקמא בסיבת הבן דתרי קראי בסיבת הבעל למה לי וסבירא ליה להאי תנא כדאמרינן בעלמא (פסחים כד.) דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי ותנא בתרא לא סבירא ליה הך דרשא דאחר דלקמן ומוקי מסברא לקרא קמא בסיבת הבן דקריב ליה טפי מבעל ומתוך כך אייתר ליה קרא תניינא לסיבת הבעל כן נראה בעיני ועיקר: **דכולי עלמא מיהת**. אפילו תנא דברייתא קמייתא סבירא ליה דהאי ממטה למטה אחר בסיבת הבעל מיירי: **מאי משמע**. לתנא קמא קבעי דבשלמא לברייתא בתרייתא קרא קמא סבירא ליה בסיבת הבן משום דקרוב לאמו טפי מבעל אייתר ממטה למטה אחר לסיבת הבעל ולאו ממשמעותא מוקי ליה הכי אלא מייתורא אלא לת"ק דאמר דהאי ממטה למטה אחר פשיטא ליה דבסיבת הבעל מיירי ואיהו מגלי אאידך קרא דבסיבת הבן מיירי ממאי משמע ליה סיבת הבעל: **אמר קרא איש**. דמשמע בעל כמו איש נעמי (רות א) כלומר בסיבת הבעל קפיד קרא סיפא דהאי קרא דממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל כלומר הבעל בנחלתו ידבק ולא בנחלת שבט אחר: **תרוייהו איש כתיב בהו**. דכתיב בקרא קמא ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל ואי איש משמע ליה סיבת הבעל תרוייהו נמי בסיבת הבעל ומיהו גם המתרץ היה יודע דבהאי קרא איש כתיב דזיל קרי בי רב הוא ואגאי דבעינן לעיל ממאי משמע דהאי קרא ממטה למטה אחר בסיבת הבעל מיירי אתא איהו למימר דשפיר משמע דבסיבת הבעל מיירי דהא כתיב ביה איש ותמה על עצמך למה גם הראשון אינו מדבר בסיבת הבעל כיון דכתיב ביה איש אלא מתוך שמיותר מוקי ליה בסיבת הבן וההוא איש דקרא קמא לדרשא בעלמא אתא וגם המקשה משיב תרוייהו נמי איש כתיב בהו ומה ראית שיהא אחרון דוקא וקמא לדרשא אדרבה קמא לגופיה לסיבת הבעל ובתרא לדרשא ואכתי מאי משמע דבתרא בסיבת הבעל: **ידבקו**. אין לשון דבק אלא בין איש לאשה כדכתיב ודבק באשתו (בראשית ב) דכיון דמפורש כל כך דכתיב ביה לשון דביקה ודאי בסיבת בעל מיירי ומהכא הוא דהוה פשיטא ליה לתנא ואע"ג דבקרא קמא נמי ידבקו כתיב תיתי לדרשא בעלמא: **מטות**. משמע בעל דדביקת מטות על ידי בעל הוא: תרוייהו נמי מטות כתיב בהו לא גרס: **רב אשי אמר**. הכי משמע קרא לא תסוב נחלה ממטה האשה למטה אחר שיירשנה בעלה אם תנשא לו שהוא אחר לגבה אבל אם נוסבת הנחלה על ידי בנה שיורשה אינו אחר ממש לגבה דיורש כרעיה דאמיה הוא: **בראוי**. כגון שמתה אשתו ואח"כ מת אביה דנחלה זו ראויה לה אילו היתה קיימת מנין שלא יירש אלא קרוביה מצד האב או בנה יירשנה שהבן יורש את זקנו כדכתיב ואם אין לו בת עיין עליה שבן הבת יורש אביה: **כבמוחזק**. ירושה שהיא מוחזקת כבר קודם מיתתה כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא ומנין שלא יירש דסד"א כיון דבעל קודם לבנה לירשה וה"נ כשמתה ואחר כך נפלה לה ירושה יקדים האב לבנו דק"ו הוא כיון דבמקום בן הוא קודם ליטול במוחזק בראוי נמי הוא יורש ק"ו מבן שיורש בראוי: **וירשה יאיר**. ולא שגוב אביו לפי שאין הבעל נוטל בראוי דאילו היה נוטל בראוי הוא היה יורשה ולא יאיר בנה שהאב קודם לבנו בירושת אשתו: **וירשה יאיר**. לאשתו: **נחלה הראויה לו וירשה בנו**. מאשר ניתן לו בהר אפרים קדייק דמשמע שבאו לדין אלעזר ופנחס על עסק ירושה זו לפי שהיתה ראויה לאלעזר ונתנה בבית דין לפנחס בנו לפי שאין הבעל נוטל בראוי ורבינו חננאל פירש דדייקינן מדכתיב בהאי קרא בנו וכי אילו כתב בגבעת פנחס ולא אמר בנו הלא ידוע שפנחס בן אלעזר הוא ומפני מה כתב בנו ללמד כי זו הגבעה היתה ראויה לאלעזר וירשה פנחס בנו דבנו מיעוט משמע בנו ולא הוא מכלל שהיתה ראויה לאלעזר והלכך ליכא למימר דנפלה ליה משדה חרמים שחלק פנחס לא היה ראוי לאלעזר כן כתוב בפירושי רבינו חננאל: **ובני אחות**. יורשין אחי אמן: **תנא בני אחות ולא בנות אחות**. וכדמפרשינן לקמיה:

למאי

תרוייהו כמי ידבקו כתיב בהו. פעמים שלא היו בקיאין בפסוקים וכן מלינו בסוף שור שנגח את הפרה (ב"ק דף נה.) מפני מה לא נאמר בדברות הראשונות טוב כו' א"ל עד שאתה שואלני כו' שאיני יודע אם נאמר בהן טוב או לאו כלך אצל ר' תנחום כו' ומיהו הכא תימה דמאקשי ליה תרוייהו איש כתיב בהו משמע דידע פסוקים ולא היה לו לתרץ אמר קרא ידבקו כיון דתרוייהו כמי ידבקו כתיב ובקונטרס פי' יפה וקמא כמי ידע דתרוייהו איש כתיב בהו ואתא לשנויי הא דקא בעי מאי משמע דשפיר משתמעי תרוייהו דאיירי בסיבת הבעל מדכתב בהו איש אלא דמוקי תנא איש דקרא קמא לדרשא אחריכא וההוא דקאמר אמר קרא ידבקו לא משמע ליה מאיש מידי דדריש מידבקו וידבקו דקרא קמא דריש לדרשא אחריכא: **ומטו** בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה. אומר ר"י דקרחה הוא רבי עקיבא שהיה קרח כדאיתא בפרק בתרא דבכורות (דף נח. ושם ד"ה חוץ) דקאמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה והיה לו בן ששמו יהושע כדאמרינן בשבועות (דף ו.) א"ל רבי יהושע בנו של רבי עקיבא לר"ע ואין נראה לרבינו תם דנהי דבן עזאי הוא דקאמר ליה הכי בלשון בדיחותא חס ושלום שהיה להעלות לו שם על שום קרחות דגנאי הוא כמו עלה קרח (מלכים ב ב) ובפרק שואל (שבת דף קנב.) דאמר ליה ההוא גוזאה לרבי יהושע מהכא לקרחינאה כמה הוי כו' שהיה מגנה אותו על שהיה קרח ועוד דאמרינן בפרק בתרא דמגילה (דף כח.) שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה במה הארכת ימים כו' א"ל רבי ברכני א"ל יהי רצון שתגיע לחצי שנותי ואי קרחה הוא ר' עקיבא הלא לא נשא בת כלבא שבוע עד שקבל עליו ללמוד ואז היה כבר בן ארבעים שנה כדתניא (ספרי פ' הברכה) ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד וכל ימיו ק"כ שנה ואפילו נולד ר' יהושע בנו מיד כשנשאה אכתי לא היה כי אם בן פ' כשנולד רבי דאמר בפרק בתרא דקידושין (דף עב:) עד שלא מת רבי עקיבא נולד רבינו הקדוש ופחות ממאה וארבעים לא היה ר' יהושע כשבירך את רבי דבפחות משבעים לא היה מברכו וכבר היה רבי בן ששים שנה ומה ברכה היא זו לברכו בעשר שנים ועוד דסברא שלא נולד עד שחזר ר' עקיבא מבי רב אחר כ"ד שנה א"כ כשהיה ר' יהושע בן ק' וארבעים כבר היה רבי בן פ"ד שהוא יותר מחצי ימיו ועוד שפי' רבינו נסים במגלת סתרים שמצא בבראשית רבה דחוץ מן הקרח היה רבי אלעזר בן עזריה אלא אומר ר"ת דקרחה הוא שם אדם כמו קרח ד): **מתה** בחיי מורישיה (ב) וירשה יאיר. וא"ת דבן יורש בראוי נכסי אמו ובעל אינו יורש מנלן דבעל קודם לבן וי"ל כיון שהבעל אינו יורש מחמת קורבה אלא מחמת שאירות שהן חשובין כבשר אחד אם כן כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן דמאי לי האי ומאי לי האי:

וירש

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה יא סמג עשין צו טוש"ע אה"ע סי' צ סעיף א :

טז ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף א :

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומתה וירשה תלמוד לומר : (ב) תוס' ד"ה מתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר וא"ת כיון דבן יורש בראוי בנכסי :

רבינו גרשום

וה"ג לה לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב ממטה למטה אחר הוי אומר בסיבת הבעל הכתוב מדבר. דילפינן סתום ממפורש וליכא למשמע מהכא כי אם בסיבת הבעל: דכולי עלמא מיהת. בין תנא קמא בין תנא בתרא : ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר כו': אמר קרא איש. איש כתיב ביה דכתיב איש בנחלתו ידבקו וגו' ואיש היינו סיבת הבעל. ומקשינן תרוייהו נמי איש כתיב בהו דהכי נמי כתיב באידך לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת אבותיו : ידבקו כתיב . דמשמע בסיבת הבעל דכתיב ודבק באשתו: אמר קרא ידבקו מטות . דמשמע הסיבת הבעל וכדאמר לעיל וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' ודביקת מטות על ידי בעל הוא: ובן לאו אחר הוא. דשייך בתר האם: מנין לבעל שאין יורש את אשתו מה שראוי לבוא לידה. כגון ירושת אביה אם אין לו בן ומתה בחיי האב ואחר כך מת אביה שאינו יורש ירושה זו אלא מת שמוחזק בידיה בחייה הוא יורשה: ומתה בחיי מורישיה . היינו חמיו וחמותו של שגוב ואח"כ מתו הן ועכשיו ראוי היה לו לשגוב אילו מת חמיו ואחר [היתה] מתה אשתו היה מוחזק בהן שגוב לפי שבאו לו מאשתו ועכשיו שמתה אשתו ואחר מתו הן להכי חוזרת הירושה לבן אשת שגוב והיינו יאיר בנו והכי נמי יתפרש אידך דפנחס : מאי ואומר. הואיל דשמעינן מיאיר דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק אמאי איצטריך קרא דפנחס להכי אצטריך דכי תימא מעשה דיאיר לא הוה כדאמרי' אלא הכי הוה שיאיר נשא אשה שהיו לה ל"ג ערים ומתה וירשה בעלה יאיר ומהכא ליכא למשמע דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ת"ש מפנחס וכי תימא פנחס נמי ירש את אשתו וא"כ תרי קראי לחד מלתא למה לי אלא ודאי פנחס ירש את אמו משום דאין הבעל נוטל בראוי וכי תימא מפנחס לא שמעינן דההיא גבעה משדה חרמים נפלה לו כדאמרי' לעיל ת"ש מלישנא דקרא דכתיב אשר נתן לו להכי כתב אשר נתן לו דב"ד נטלה מאלעזר ונתנה לפנחס בנו משום דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק כדאמרינן : פיס' ובני אחיות נוטלין כל אחד ממון אחות אמו אם אין לה לא בן ולא בת . ולא מנחילין ממון לאחות אמן משום דבאין מכח אמן דכשם דאמן יורשת אחותה בשאין לה בנים כך בניה יורשין ממון אחות אמן אם אין אמן קיימת בשעת מיתת אחותה אבל אם מתו בניה של זו אין אחיות אמן יורשות אותן הואיל דאין האם עצמה יורשת את בניה כך אחות האם אין יורשת את אחותה . ואית דמפרשי בני אחיות הכי בני אחיות נוחלין ממון אחי אמן משום דאשה יורשת אחיה ואין אחי האם יורש את בן אחותו דכשם שהאם אינה יורשת את בנה כך אין אחיה יורש